

УДК 330.658

Бортник С.М.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки***Созінова О.В.***студент
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ КОМПЛЕКСНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено систему економічної безпеки підприємства, визначено та проаналізовано її складові, а також розроблено методичний інструментарій комплексної діагностики рівня економічної безпеки на основі врахування детермінантів внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Запропоновано використовувати системний підхід до діагностики рівня економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, економічний потенціал, діагностування, складові економічної безпеки, системний підхід, рівень безпеки.

Бортник С.Н., Созінова О.В. ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДИКИ КОМПЛЕКСНОГО ДИАГНОСТИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследована система экономической безопасности предприятия, определены и проанализированы ее составляющие, а также разработан методический инструментальный комплексной диагностики уровня экономической безопасности на основе учета детерминантов внутренней и внешней среды предприятия. Предложено использовать системный подход к диагностике уровня экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономический потенциал, диагностирование, составляющие экономической безопасности, системный подход, уровень безопасности.

Bortnik S.N., Sozinova O.V. FORMING OF METHODOLOGY OF COMPLEX DIAGNOSING OF THE ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

In the article explored the system of economic security of enterprise, defined and analyzed its components and methodological tools developed complex diagnostics of economic security based on consideration of the determinants of internal and external environment of the enterprise. A use system approach to diagnostics of economic security.

Keywords: economic security, economic potential, diagnostics, the components of economic security, system approach, threat assessment, security.

Постановка наукової проблеми. Розвиток підприємства в сучасних умовах господарювання неможливий без врахування і нівелювання впливу внутрішніх та зовнішніх загроз його економічній безпеці. Це пов'язано з тим, що функціонування підприємств знаходиться під впливом безлічі чинників, які необхідно систематизувати і враховувати у процесі господарської діяльності. За такої ситуації актуальним завданням стає дослідження економічної безпеки підприємства на основі системного підходу, що може бути реалізовано шляхом проведення комплексного діагностування рівня економічної безпеки сучасних підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблема економічної безпеки підприємства знаходиться в колі уваги багатьох учених, зокрема: О. Барановського, І. Бланка, Д. Ковальова, П. Пригунова, О. Черняк, І. Шевченко, Л. Шемяєва та ін. Оцінці та діагностуванню економічної безпеки підприємства присвячено праці Л. Васовського, Т. Божидарнік, І. Кривов'язюк, Б. Писаренко, Р. Скриньковського, І. Яцкевич та ін. Вони пропонують різні підходи до діагностики стану економічної безпеки підприємства: за функціонально-ресурсним підходом [10]; із використанням інтегрального показника – рівня економічної безпеки [1; 2; 8]; на основі експертних оцінок [5; 7] тощо. Однак усі ці підходи не завжди можна пристосувати до використання на вітчизняних підприємствах; крім того деякі обчислення є складними, оскільки потребують застосування спеціального математичного інструментарію. Виходячи із зазначеного, актуальним питанням вбачається фор-

мування такого методичного підходу до діагностики економічної безпеки підприємства, який був би зручним у використанні й адаптованим під реалію умов ведення господарської діяльності в Україні.

Постановка завдання дослідження. Метою статті є формування комплексної методики діагностування рівня економічної безпеки підприємства.

Завдання статті: 1) розглянути сутність поняття «економічна безпека підприємства» на основі системного підходу; 2) визначити основні складові системи економічної безпеки підприємства; 3) виокремити показники оцінки рівня економічної безпеки підприємства за її складовими й описати методику їх розрахунку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека підприємства розглядається в наукових дослідженнях з різних точок зору, зокрема як:

– наявність конкурентних переваг підприємства, обумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям та завданням [3];

– стан найбільш ефективного використання ресурсів для уникнення загроз і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому [4];

– стан захищеності його життєво важливих інтересів у фінансово-економічній, виробничо-господарській, технологічній сферах від різного роду загроз, у першу чергу, соціально-економічного плану [5];

– стан підприємства, при якому забезпечується стабільність його функціонування, фінансова рівно-

вага та регулярне отримання прибутку, можливість досягнення визначених цілей, здатність до ефективного розвитку і вдосконалення [6].

Проте, зважаючи на багаторівневність та багатогранність змісту досліджуваного поняття, на нашу думку, до нього слід застосовувати термін «система економічної безпеки» підприємства.

Більшість учених трактує систему економічної безпеки підприємства як сукупність організаційно-управлінських, техніко-економічних, правових та інших заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства, захист інтересів його власників, сприяння забезпеченню стійкого розвитку підприємства. Під основною метою функціонування системи економічної безпеки підприємства розуміють досягнення та збереження такого стану суб'єкта господарювання, за якого він успішно протидіє внутрішнім та зовнішнім загрозам, і має можливість до

стійкого та сталого розвитку [9, с. 20]. Основними завданнями такої системи є: визначення та попередження загроз; нейтралізація загроз; локалізація і знищення загроз.

Виходячи із вище зазначеного, ми вважаємо, що під системою економічної безпеки підприємства необхідно розуміти сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених підсистем: оцінної (аналітичної), інструментальної (забезпечувальної), підсистеми детермінантів, об'єктів впливу та суб'єктів забезпечення (рис. 1). При цьому рівень економічної безпеки підприємства – це величина, яка характеризує процес взаємодії названих підсистем та виражається аналітично (в оцінній підсистемі).

Як уже зазначалося, у теорії економічної безпеки найчастіше розглядаються не детермінанти, а загрози економічній безпеці і надаються їх різні класифікації:

- за сферами виникнення (внутрішні та зовнішні);
- за об'єктами посягання (майну, інформації, технологіям і т.д.);
- за рівнем ймовірності (неймовірні, малоймовірні, ймовірні, досить ймовірні, цілком імовірні);
- за природою виникнення (економічні, правові, екологічні й ін.);
- за величиною втрат або шкоди, до яких можуть призвести (викликають труднощі, значні і катастрофічні);
- за віддаленістю в часі (близькі, далекі).

Однак, стосовно до системи економічної безпеки, на нашу думку, слід говорити про детермінанти. Оскільки, по-перше, їх вплив може бути як позитивним (що підвищує рівень економічної безпеки), так і негативним (як загрози); по-друге, різні і сила їх впливу, що вимагає розробки методик їх оцінки та подальшого включення у механізм загальної комплексної діагностики рівня економічної безпеки підприємства.

Проведений аналіз класифікацій загроз економічній безпеці підприємства, а також складових зовнішнього середовища, дозво-

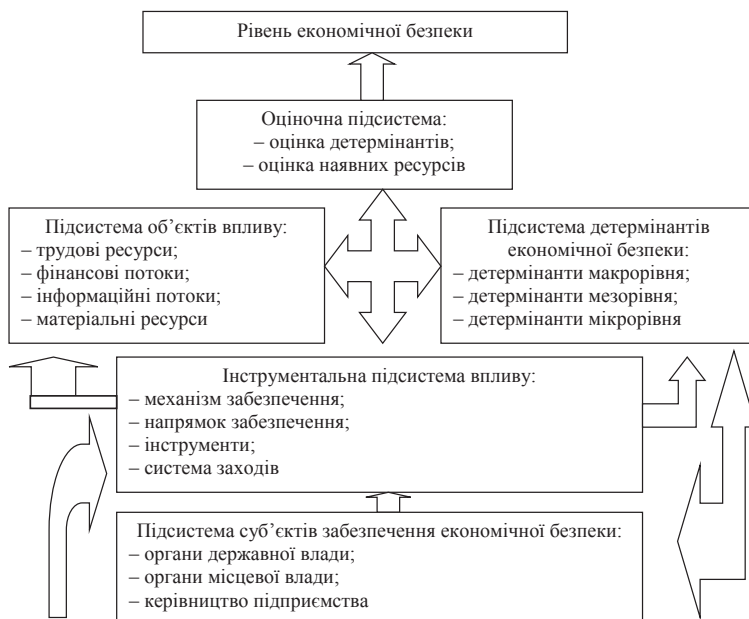

Рис. 1. Система економічної безпеки підприємства та її складові

Джерело: Побудовано автором

Таблиця 1

Склад ключових детермінантів в системі економічної безпеки підприємства

Рівень впливу	Ключові детермінанти	Характеристика ключових детермінантів
Мікrorівень	фінансова	достатність власних і позичених фінансових ресурсів підприємства
	інтелектуально-кадрова	достатність трудових ресурсів та рівень їх кваліфікації
	техніко-технологічна	відповідність технічної оснащеності і технологій потребам розвитку підприємства
	інформаційна	адекватність та надійність інформаційного забезпечення
	ресурсно-виробнича	достатність ресурсного забезпечення функціонування
	управлінська	адекватність і компетентність органів управління
	збутова	результативність збутової діяльності
Мезорівень	характеристики сфери діяльності	характеристика контрагентів; особливості розвитку сфери діяльності
	характеристики території	ресурсне забезпечення території; інфраструктурне забезпечення території, привабливість регіону
Макrorівень	політичні	характер впливу конкретних змін у політичній сфері
	економічні	характеристика макроекономічної ситуації, вплив змін
	соціальні	характер впливу факторів соціального середовища
	технологічні	динаміка нововведень; темпи НТП
	природно-екологічні	характер впливу на підприємство змін природних умов, екологічної ситуації

Джерело: Складено автором

лив представити склад детермінантів макро- і мезорівня у системі економічної безпеки, що подано у таблиці 1.

З урахуванням уявлень автора про систему економічної безпеки і представленого складу ключових детермінантів пропонується методика комплексної діагностики економічної безпеки підприємства. При формуванні даної методики було враховано два положення:

1) характеристики детермінантів мікрорівня господарювання, з одного боку, відображають наявні ресурси (необхідний обсяг для безпечного функціонування), а з іншого боку, показують їх достатність для нівелювання загроз, що виникають у зовнішньому середовищі;

2) вплив детермінантів мезо- і макrorівнів господарювання є взаємно обумовленим, що володіє синергетичним ефектом та, у кінцевому підсумку, не дозволяє ідентифікувати силу і характер їх впливу на кожну складову, у зв'язку з чим враховується їх комплексний вплив. Це визначає вибір мультиплікативної форми пропонованого інтегрального показника.

Таким чином, для оцінки рівня економічної безпеки вбачається необхідним здійснити наступне:

- визначити відповідність необхідного обсягу наявних ресурсів потребам підприємства;
- виявити характер і силу впливу детермінантів мезо- та макrorівня;

– дати комплексну оцінку економічної безпеки підприємства на основі інтегрального показника.

Інтегральний показник рівня економічної безпеки представлений у мультиплікативній формі:

$$ЕБП = \bar{d}_m \times \bar{k}_{ma} \times k_{me} \quad (1)$$

де ЕБП – інтегральний показник, що характеризує рівень економічної безпеки підприємства (критичним значенням є 1; якщо ЕБП ≥ 1 , то рівень економічної безпеки високий і у підприємства достатньо ресурсів для нівелювання існуючих загроз, що виникають у зовнішньому середовищі; якщо ЕБП < 1 , то необхідний детальний аналіз детермінантів у системі економічної безпеки підприємства);

\bar{d}_m – середня величина характеристик наявних ресурсів за їх складовими;

m – відповідний показник для розрахунку стандартного значення \bar{d}_m ;

\bar{k}_{ma} – уточнюючий коефіцієнт, отриманий як середнє значення експертної оцінки детермінантів макrorівня в системі економічної безпеки підприємства;

k_{me} – уточнюючий коефіцієнт, отриманий як середнє значення експертної оцінки детермінантів мезорівня в системі економічної безпеки підприємства.

Величина \bar{d}_m розраховується по кожній складовій ресурсів (детермінантів мікрорівня в системі економічної безпеки) як середня геометрична стан-

Таблиця 2

Склад показників для діагностики рівня економічної безпеки підприємства за складовими

Складова детермінантів	Показник, що характеризує складові	Методика розрахунку показників	Значення для розрахунку стандартизованої величини
Фінансова	Коефіцієнт поточної ліквідності	Обігові кошти / Поточні зобов'язання	2
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / Валюта балансу	0,5
	Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	Власний оборотний капітал / Оборотні активи	0,1
	Можливість отримання кредиту чи залучення інвестицій	Експертна оцінка	100%
Інтелектуально-кадрова	Професійно-кваліфікаційний рівень кадрів	Експертна оцінка	100%
	Частка персоналу, що немає порушень трудової дисципліни	Кількість порушників / Чисельність персоналу	0,9
	Коефіцієнт постійності кадрів	Постійні працівники / Середньооблікова чисельність персоналу	0,8
Техніко-технологічна	Частка технологічного процесу, охопленого інноваціями	Вартість інноваційних технологій / Вартість основних засобів	0,8
	Технічний і технологічний рівень виробництва	Експертна оцінка в балах (високий, середній, низький)	3
Інформаційна	Ймовірність збереження комерційної таємниці	Експертна оцінка	100%
	Рівень надійності комп'ютерної техніки	Експертна оцінка в балах (високий, достатній, низький)	3
Природно-ресурсна	Коефіцієнт придатності основних засобів (ОЗ)	Залишкова вартість ОЗ / Первісна вартість / ОЗ	0,7
	Рівень ресурсного забезпечення	Експертна оцінка	100%
	Коефіцієнт автоматизації праці	Частка технологічних процесів, охоплена автоматизацією	0,7
Управлінська	Професійний рівень керівників	Експертна оцінка в балах (високий, достатній, низький)	3
	Репутація підприємства	Експертна оцінка в балах (високий, достатній, низький)	3
	Розрив в оплаті праці апарату управління і основної категорії працівників	Середня ЗП службовців та керівників / Середня ЗП робітників та спеціалістів	0,5
Збутова	Рівень розвитку збутової системи	Частка реалізованої продукції від запланованого обсягу реалізації	0,9
	Якість продукції	Частка продукції, що відповідає світовим стандартам в загальному обсязі виробленої продукції	0,7

Джерело: Складено автором

дартизованих значень показника для кожної характеристики. Система даних показників представлена в таблиці 2.

Аналіз відповідності обсягу наявних ресурсів завданню забезпечення економічної безпеки оцінюється за складовими. Обсяг ресурсів слід вважати відповідним, якщо середня стандартизована величина по кожній складовій перевищує одиницю. Це свідчить про те, що при незмінності впливу факторів макро- і мезорівня у підприємства є необхідні ресурси для безпечного функціонування. Якщо ж по якійсь складовій значення не перевищує одиниці – це свідчить про брак певного виду ресурсів й обумовлює необхідність відповідного коректування прийнятної в організації стратегії розвитку.

Визначення характеру і сили впливу детермінантів мезо- та макрорівня здійснюється на основі експертних оцінок. При комплексній оцінці їх облік проводиться у вигляді застосування уточнюючих коефіцієнтів $k_{ма}$ та $k_{ме}$. Для їх визначення проведена адаптація методик оцінки зовнішнього середовища підприємства.

Оцінка детермінантів макрорівня. У даному випадку для цілей оцінки детермінантів системи економічної безпеки макрорівня доцільно адаптувати застосовуваний у стратегічному управлінні PEST-аналіз (табл. 3).

Оцінка детермінантів мезорівня. У даному випадку слід враховувати, що мезорівень господарювання можна розуміти як у галузевому, так і в територіальному аспекті. Якщо ми звертаємося до галузевого аспекту, то в якості фактора, що виступає загрозою або сприятливою умовою, досліджуються характерис-

тики сфери функціонування підприємницької структури. У даному аспекті доречною буде адаптація методик проведення галузевого зрізу. Мезорівень з позиції території пропонується оцінювати за детермінантами, які виступають характеристиками певного регіону. Слід зазначити досить високий рівень опрацьованості питань діагностики економічної безпеки території, проте в даному дослідженні параметрами експертної оцінки характеру впливу детермінантів мезорівня будуть виступати наступні – таблиця 4.

Для оцінки рівня економічної безпеки значення має не тільки сила, але і характер впливу. У даному випадку пропонується експертну оцінку детермінантів системи економічної безпеки макро- та мезорівня проводити в наступному порядку:

- визначення змісту фактора, що впливає на систему економічної безпеки;
- визначення характеру впливу (в даному випадку можливий вибір одного з двох варіантів: загроза для бізнесу або сприятлива умова для бізнесу);
- визначення сили впливу (передбачається, що сила впливу визначається, виходячи з таких варіантів: повна незалежність, слабкий вплив, значний вплив, сильний вплив, дуже сильний вплив);
- вибір величини уточнюючого коефіцієнта для розрахунку (табл. 5);
- розрахунок середнього уточнюючого коефіцієнта за макро- і мезо- економічними детермінантами (розрахунок коефіцієнта здійснюється на основі обчислення середньої геометричної).

Формування комплексної оцінки економічної безпеки підприємства здійснюється у вигляді коригування величини достатності ресурсів підприємства

Таблиця 3

Параметри експертної оцінки детермінантів макрорівня в системі економічної безпеки підприємства

Ключові детермінанти	Характеристика ключових детермінантів	Параметр експертної оцінки
Політичні	характер впливу конкретних змін у політичній сфері	обсяги поставок закордонним споживачам; ресурси, одержувані з-за кордону
Економічні	характеристика макроекономічної ситуації, вплив зміни макроекономічних характеристик	інфляція; безробіття; фаза економічного зростання; валютний курс
Соціальні	характер впливу на економічну діяльність змін соціального характеру	рівень життя населення; обсяги споживання; споживчі уподобання
Технологічні	динаміка нововведень, темпи НТП	поява інноваційних технологій; відповідність етапу технологічного розвитку країни
Інституційні	характер впливу на підприємство конкретних змін у законодавстві	зміни в податковому законодавстві; зміна ставки рефінансування; зміни в політиці підтримки державою
Природно-екологічні	характер впливу змін природних умов, зміна екологічної обстановки	зміни кліматичних умов; зміни в параметрах екологічного контролю

Джерело: Складено автором

Таблиця 4

Параметри експертної оцінки детермінантів мезорівня в системі економічної безпеки підприємства

Ключові детермінанти	Характеристика ключових детермінантів	Параметр експертної оцінки
Характеристики сфери діяльності	характеристика контрагентів; особливості розвитку сфери діяльності	- надійність партнерів; - надійність інвесторів; - обсяг і перспективність розвитку ринку; - характер конкуренції на ринку; - сезонні коливання; - інноваційний розвиток конкурентів; – привабливість бізнесу
Характеристики території	ресурсне забезпечення території; інфраструктурне забезпечення території; привабливість регіону	- рівень життя населення в регіоні; - інвестиційна привабливість території; - межі ринку збуту; - наявність місцевих ресурсів; - транспортно-логістична інфраструктура

Джерело: Складено автором

для забезпечення економічної безпеки на величини отриманих уточнюючих коефіцієнтів (величини $\bar{k}_{ма}$ та $\bar{k}_{ме}$, які розраховуються як середні геометричні).

Таблиця 5
Значення уточнюючого коефіцієнта у відповідності із силою і характером впливу детермінантів мезо- та макrorівнів

Сила впливу	Характер впливу	Коефіцієнт, що використовується в розрахунках
Повна незалежність	загроза для бізнесу	1
	сприятлива умова для бізнесу	1
Слабкий вплив	загроза для бізнесу	0,9
	сприятлива умова для бізнесу	1,1
Значний вплив	загроза для бізнесу	0,8
	сприятлива умова для бізнесу	1,2
Сильний вплив	загроза для бізнесу	0,7
	сприятлива умова для бізнесу	1,3
Дуже сильний вплив	загроза для бізнесу	0,6
	сприятлива умова для бізнесу	1,4

Джерело: Складено автором

Економічний сенс їх використання на конкретному підприємстві дозволяє зробити висновок про те, чи має дане підприємство достатньо власних ресурсів для нівелювання негативного впливу факторів та загроз зовнішнього середовища.

Закономірним результатом проведення комплексної діагностики економічної безпеки підприємства

є вибір відповідного сформованим умовам та визначеному рівню економічної безпеки суб'єкта господарювання інструментарію її забезпечення.

Апробація запропонованої методики діагностики системи економічної безпеки підприємства подається у таблиці 6.

Закономірним результатом проведення комплексної діагностики економічної безпеки підприємства є вибір відповідного сформованим умовам інструментарію її забезпечення. У зв'язку із зазначеним розроблено і запропоновано алгоритм вибору інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства (табл. 7).

Таким чином, за допомогою розробленої методики комплексної діагностики економічної безпеки підприємства можна достовірно і системно оцінити економічну безпеку підприємства за трьома рівнями: мезорівень, макrorівень, мікрорівень, а також звести отриманий результат до узагальнюючого інтегрального показника, що дозволяє визначити рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку. Отримані результати систематизують і поглиблюють теоретико-методологічні основи діагностування економічної безпеки підприємства та її складових. Вбачається можливим їх використання на підприємствах з метою виявлення «вузьких місць» та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на створення математичної моделі процесу забезпечення високого рівня економічної безпеки промислового підприємства.

Таблиця 6

Приклад результатів оцінки детермінантів мікро-, мезо- і макrorівнів у системі економічної безпеки підприємства

Макrorівень діагностики			Мезорівень діагностики			Мікрорівень діагностики		Комплексна оцінка	ЕБП
складові	$\bar{k}_{ма}$	$\bar{k}_{ма}$	складові	$\bar{k}_{ме}$	$\bar{k}_{ме}$	складові	\bar{d}_m		
політичні економічні соціальні технологічні інституційні природно-екологічні	1 0,8 0,8 0,9 0,6 1	0,83	характеристики сфери діяльності	0,6	0,87	фінансова інтелектуально-кадрова техніко-технологічна інформаційна ресурсно-виробнича управлінська збутова	0,975	0,848	0,62
				0,7			0,919		
				0,8			0,577		
				1,1			1		
				1,1			0,863		
			характеристики території	0,9	1,02		0,810		
				1			0,872		
				1,2					
				0,8					
				1,3					

Таблиця 7

Алгоритм вибору інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства

Оцінка детермінантів за складовими мікро-, мезо- та макrorівнів	Вид і характер рішення, що приймається
Оцінка детермінантів мікрорівня	
оцінка управлінської складової	Прийняття рішення по заміну управлінського персоналу
оцінка фінансової складової	Прийняття рішення про оптимізацію структури капіталу
оцінка інтелектуально-кадрової складової	Створення ефективної системи управління персоналом; розробка індивідуального підходу до кожного працівника; розробка системи кар'єрного росту та відповідних мотиваційних механізмів
оцінка ресурсно-виробничої складової	Прийняття рішення про оптимізацію ресурсного забезпечення суб'єкта господарювання
оцінка техніко-технологічної складової	Прийняття рішення про модернізацію підприємства
оцінка інформаційної складової	Прийняття рішення про оптимізацію інформаційних потоків
оцінка збутової складової	Прийняття рішення про оптимізацію збутової політики; розробка маркетингової політики, реклами
Оцінка детермінант макrorівня	
Оцінка детермінант мезорівня	Формування резервів за ключовими складовими ресурсів підприємства, формування кадрового резерву

Джерело: Складено автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Басовский Л. Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учеб. пособ. / Л. Е. Басовский. – М.: Инфра-М, 2013. – 260 с.
2. Божидарнік Т. В. Обґрунтування господарських рішень і діагностика промислового підприємства: сучасний формат: [монографія] / Т. В. Божидарнік, І. В. Кривов'язюк. – Луцьк: РВВ Луц. НТУ, 2014. – 160 с.
3. Діагностика економічної безпеки підприємства: [монографія] / В. В. Лук'янова, Ю. В. Шутяк. – Хмельницький: ХНУ, 2014. – 165 с.
4. Зайченко В. В. Економічна безпека підприємства: сутність та основні складові / В. В. Зайченко, С. В. Коваленко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 410–414.
5. Кривов'язюк І. В. Діагностика фінансово-господарської діяльності промислового підприємства: [монографія] / І. В. Кривов'язюк, Я. Кость. – Луцьк: ЛНТУ, 2012. – 199 с.
6. Пашнюк Л. О. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення / Л. О. Пашнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 48–50.
7. Писаренко Б. А. Діагностика економічної безпеки функціонування промислових підприємств / Б. А. Писаренко, Н. Б. Проценко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 1. – С. 302–305.
8. Скриньковський Р. М. Комплексна діагностика розвитку підприємства: концепція, параметри, методи / Р. М. Скриньковський // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 1. – С. 88–96.
9. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра екон. наук: 21.04.02 / Л. Г. Шемаєва. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 39 с.
10. Яцкевич І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І. В. Яцкевич. – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. – 291 с.

УДК 65.011.02

Могилова А.Ю.

*доктор економічних наук,
професор кафедри маркетингу
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Будашко В.О.

*студентка
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Проведено ретроспективний аналіз розвитку готельно-ресторанної справи в Україні. Визначено відмінні характеристики готельних та ресторанных закладів. Специфічні особливості продукту у сфері готельно-ресторанних послуг розглянуто в аспекті розробки програми маркетингових заходів. Відповідно до тенденцій розвитку ринку готельно-ресторанних послуг запропоновано основні напрями маркетингової діяльності.

Ключові слова: сфера послуг, готельно-ресторанна справа, товар, споживач, маркетинг.

Могилова А.Ю., Будашко В.А. ОСОБЕННОСТИ МАРКЕТИНГА В ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОМ БИЗНЕСЕ

Проведен ретроспективний аналіз розвитку готельно-ресторанного дела в Україні. Определены отличительные характеристики гостиничных и ресторанных заведений. Рассмотрены специфические особенности продукта сферы гостинично-ресторанных услуг в аспекте разработки программ маркетинговых мероприятий. В соответствии с тенденциями развития рынка гостинично-ресторанных услуг предложены основные направления маркетинговой деятельности.

Ключевые слова: сфера услуг, гостинично-ресторанное дело, товар, потребитель, маркетинг.

Mohylova A.Yu., Budashko V.A. MARKETING FEATURES IN HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

A retrospective analysis of the hotel and restaurant business development in Ukraine was made. Distinctive characteristics of the hotel and restaurant facilities were determined. Specific features of the product in the scope of hotel and restaurant services in the aspect of development marketing activities programs were considered. The main directions of marketing activity were suggested according to the market trends of hotel and restaurant services.

Keywords: service sector, hotel and restaurant business, product, consumer, marketing.

Постановка проблеми. Сьогодні сфера готельно-ресторанних послуг України перебуває в складних умовах. Криза, стан економіки, погіршення міжнародних зв'язків, ситуація на Сході країни несприятливо впливають на індустрію туризму та відпочинку, а отже, на сферу готельно-ресторанних послуг. Розширення бізнесу цього сектору є майже неможливим, конкурентна боротьба загострюється, кількість клієнтів постійно зменшується. Раціональна побудова плану маркетингу дозволяє підприємцю не тільки не втратити споживачів та залишитись на ринку готельно-ресторанних послуг, а й отримувати стійкий дохід, що, в кінцевому підсумку, поповнюватиме бюджет країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях вчених проблеми сфери готельно-ресторанних послуг досліджуються переважно в аспекті управління взаємовідносинами зі споживачами послуг, розширення спектру послуг та підвищення їхньої якості. Тому в даній статті поставлено завдання на основі ретроспективного дослідження – проаналізувати особливості діяльності підприємств у сфері готельно-ресторанних послуг та виявити основні напрями розвитку їхньої маркетингової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку готельної справи нерозривно пов'язана з подорожами. Подорожуючи з різною метою та намірами